OLMALIQ KON-METALLURGIYA KOMBINATIDA INVESTITSION LOYIHALARNI MOLIYALASHTIRISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH MEXANIZMLARI

To'rayeva Sevinch Sirojiddinovna
Olmaliq kon-metallurgiya kombinati
Magistr: Bank-moliya akademiyasi
Email: **sevinchsirojiddinnovna29@gmail.com**
https://doi.org/10.5281/zenodo.23068533

ANNOTATSIYA

Mazkur tezisda Olmaliq kon-metallurgiya kombinati misolida yirik sanoat korxonalarida investitsion loyihalarni moliyalashtirish samaradorligini oshirish masalalari ko'rib chiqiladi. Investitsion loyihalarni moliyalashtirishda korxonaning o'z mablag'lari, tijorat banklari kreditlari, xorijiy kredit liniyalari, xalqaro moliya institutlari resurslari va boshqa moliyaviy manbalardan samarali foydalanish zarurati asoslab beriladi. Shuningdek, kapital qiymatini optimallashtirish, moliyaviy risklarni boshqarish, investitsiya loyihalarini ustuvorlashtirish, loyiha pul oqimlarini monitoring qilish va raqamli boshqaruv vositalaridan foydalanishning ahamiyati yoritiladi. Tadqiqot natijasida investitsion loyihalarning moliyaviy barqarorligini oshirishga qaratilgan amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: investitsiya, investitsion loyiha, loyiha moliyalashtirish, OKMK, kapital, kredit, WACC, NPV, IRR, moliyaviy risk, raqamli monitoring.

KIRISH

Bugungi kunda O'zbekiston iqtisodiyotida yirik sanoat korxonalarini modernizatsiya qilish, ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirish, yangi texnologiyalarni joriy etish va eksport salohiyatini oshirishda investitsion loyihalarning o'rni beqiyosdir. Ayniqsa, tog'-kon va metallurgiya sanoati kapital sig'imi yuqori bo'lgan tarmoqlardan biri bo'lib, mazkur sohada amalga oshiriladigan loyihalar katta hajmdagi moliyaviy resurslarni talab etadi.

Olmaliq kon-metallurgiya kombinati O'zbekistonning yirik sanoat korxonalaridan biri sifatida rangli va qimmatbaho metallar ishlab chiqarish bo'yicha muhim iqtisodiy ahamiyatga ega. Kombinatda yangi konlarni o'zlashtirish, ishlab chiqarish quvvatlarini oshirish va texnologik jarayonlarni modernizatsiya qilishga qaratilgan investitsion loyihalar amalga oshiriladi. Bunday loyihalarning samaradorligi, avvalo, ularni moliyalashtirish mexanizmlarining to'g'ri shakllantirilishiga bog'liq.

Investitsion loyihalarni moliyalashtirishda faqat zarur mablag'larni jalb qilishning o'zi yetarli emas. Mablag'larning qiymati, muddati, valyutasi, risk darajasi, qarz yuklamasi hamda loyiha tomonidan yaratiladigan pul oqimlari o'rtasidagi mutanosiblik ta'minlanishi lozim (1,2). Shu sababli yirik sanoat korxonalarida investitsion loyihalarni moliyalashtirish samaradorligini oshirish masalasi dolzarb hisoblanadi.

ASOSIY QISM

Investitsion loyihalarni moliyalashtirish samaradorligi bir qator omillarga bog'liq. Ularga moliyalashtirish manbalarining tarkibi, jalb qilingan kapitalning qiymati, qarz va xususiy kapital

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

o'rtasidagi nisbat, loyiha rentabelligi, kreditlarni qaytarish imkoniyati hamda investitsiya risklarini boshqarish darajasi kiradi.

OKMK kabi yirik korxonalarda investitsiya loyihalarini moliyalashtirishda korxonaning o'z mablag'lari, tijorat banklarining uzoq muddatli kreditlari, xorijiy banklar va eksport-kredit agentliklari mablag'lari, xalqaro moliya institutlari kreditlari, obligatsiyalar hamda strategik investorlar mablag'laridan foydalanish mumkin. Moliyalashtirish manbalarining diversifikatsiyasi investitsiya loyihalarining moliyaviy barqarorligini oshiradi va bitta manbaga bog'liqlikni kamaytiradi (3).

1-jadval. Investitsion loyihalarni moliyalashtirish samaradorligini oshirishning asosiy mexanizmlari

Mexanizm	Mazmuni	Kutilayotgan natija
Moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiya qilish	O'z mablag'lari, bank krediti, xalqaro moliya institutlari va boshqa manbalarni uyg'unlashtirish	Moliyaviy barqarorlik oshadi, bir manbaga bog'liqlik kamayadi
WACC asosida kapital qiymatini baholash	Qarz va xususiy kapital qiymatini yagona mezonda hisoblash	Loyihalar uchun maqbul diskont stavkasi shakllanadi
NPV va IRR bo'yicha saralash	Loyihalarning kutilayotgan pul oqimlari va rentabelligini taqqoslash	Kapital eng samarali loyihalarga yo'naltiriladi
Bosqichma-bosqich moliyalashtirish	Mablag'larni loyiha bosqichlari va KPI bajarilishiga qarab ajratish	Ortiqcha xarajatlar va muddat cho'zilishi xavfi kamayadi
Valyuta risklarini boshqarish	Valyuta tushumlari va qarz valyutasini muvofiqlashtirish, xedjirlashdan foydalanish	Kurs tebranishlarining qarz yukiga ta'siri pasayadi
Raqamli monitoring	Reja-amal xarajatlari, muddatlar va pul oqimlarini yagona platformada kuzatish	Boshqaruv qarorlari tezkor va aniq bo'ladi

Investitsion loyihalarni baholashda NPV — sof joriy qiymat, IRR — ichki rentabellik normasi, PI — rentabellik indeksi va PP — qoplanish muddati kabi ko'rsatkichlardan foydalanish maqsadga muvofiq. Loyiha faqat yuqori rentabellik ko'rsatkichi bilan emas, balki uning kapital qiymatiga nisbatan ustunligi asosida ham baholanishi lozim. Agar loyiha rentabelligi korxonaning o'rtacha tortilgan kapital qiymati — WACC darajasidan yuqori bo'lsa, loyiha iqtisodiy jihatdan maqsadga muvofiq bo'lishi mumkin (4).

OKMKda investitsion loyihalarni moliyalashtirish samaradorligini oshirishning muhim mexanizmlaridan biri — moliyalashtirish manbalarining optimal nisbatini shakllantirishdir. Haddan tashqari yuqori qarz ulushi foiz xarajatlarini va moliyaviy tavakkalchilikni oshiradi. Aksincha, investitsiyalarni faqat korxonaning o'z mablag'lari hisobidan moliyalashtirish aylanma kapital imkoniyatlarini cheklashi mumkin. Shu bois qarz va xususiy kapitalning optimal nisbatini belgilash zarur.

Yana bir muhim yo'nalish — investitsion loyihalarni bosqichma-bosqich moliyalashtirishdir. Bunda loyiha mablag'lari bir martalik to'liq ajratilmasdan, belgilangan bosqich va natijalar asosida

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

taqdim etiladi. Texnik-iqtisodiy asoslash, qurilish, uskunalarni yetkazib berish, montaj, sinov va ishlab chiqarishga topshirish bosqichlari alohida moliyalashtirilishi mumkin. Mazkur yondashuv mablag'lardan maqsadli foydalanishni kuchaytiradi.

Valyuta risklarini boshqarish ham alohida ahamiyatga ega. Yirik sanoat loyihalarida xorijiy uskunalar va texnologiyalar xaridi ko'pincha xorijiy valyutada amalga oshiriladi. Agar loyiha daromadlari va qarz majburiyatlari turli valyutalarda shakllansa, kurs tebranishlari qarz yukini oshirishi mumkin. Shu bois valyuta tushumlari bilan kredit valyutasini muvofiqlashtirish va zarur hollarda xedjirlash instrumentlaridan foydalanish maqsadga muvofiq (5).

Investitsion loyihalarda raqamli monitoring tizimlarini joriy etish ham moliyalashtirish samaradorligini oshiradi. Bunda har bir loyiha bo'yicha rejalashtirilgan va amaldagi xarajatlar, bajarilgan ish hajmi, kredit mablag'lari sarfi, to'lov grafigi, loyiha muddati hamda moliyaviy ko'rsatkichlar yagona raqamli platformada nazorat qilinadi. Bu rahbariyatga og'ishlarni erta aniqlash va tezkor choralar ko'rish imkonini beradi.

Shuningdek, loyihalarni ustuvorlik darajasiga ko'ra saralash zarur. Eksport tushumlarini oshiradigan, ishlab chiqarish tannarxini kamaytiradigan, energiya tejamkorligini ta'minlaydigan va yuqori qo'shilgan qiymat yaratadigan loyihalarga ustuvorlik berilishi maqsadga muvofiq (6). Mazkur mexanizmlarning kompleks qo'llanilishi korxonaning qarz yuklamasini nazorat qilish, mablag'lardan foydalanish samaradorligini oshirish va investitsiya loyihalarining o'z vaqtida yakunlanishiga imkon beradi (7).

XULOSA

Olmaliq kon-metallurgiya kombinati kabi kapital sig'imi yuqori bo'lgan yirik sanoat korxonalarida investitsion loyihalarni samarali moliyalashtirish ishlab chiqarishni barqaror rivojlantirishning muhim omillaridan hisoblanadi. Investitsiya loyihalarini moliyalashtirishda mablag'larning hajmi bilan bir qatorda ularning qiymati, muddati, valyutasi, risk darajasi va loyiha tomonidan yaratiladigan pul oqimlari ham hisobga olinishi kerak.

OKMKda investitsion loyihalarni moliyalashtirish samaradorligini oshirish uchun moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiya qilish, kapitalning optimal tarkibini shakllantirish, WACC, NPV va IRR kabi ko'rsatkichlardan foydalanish, bosqichma-bosqich moliyalashtirish, valyuta risklarini boshqarish hamda raqamli monitoring tizimlarini keng joriy etish zarur. Bu yondashuvlar kapitaldan foydalanish samaradorligini oshirish, moliyaviy risklarni kamaytirish va investitsiya loyihalarining o'z vaqtida amalga oshirilishiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Vahobov A.V., Xajibakiyev Sh.X., Muminov N.G. Xorijiy investitsiyalar. Toshkent: Moliya, 2010.
2. G'ozibekov D.G'. Investitsiyalarni moliyalashtirish masalalari. Toshkent: Moliya, 2003.
3. Karimov N.G'. Investitsiyalarni loyihaviy moliyalashtirish. Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2018.
4. Brigham E.F., Ehrhardt M.C. Financial Management: Theory & Practice. Cengage Learning, 2020.
5. Brealey R.A., Myers S.C., Allen F. Principles of Corporate Finance. McGraw-Hill Education, 2020.
6. O'zbekiston Respublikasi Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi. Investitsion faoliyat bo'yicha rasmiy ma'lumotlar. Toshkent, 2024–2025.
7. "Olmaliq kon-metallurgiya kombinati" AJ. Investitsion loyihalar va korxona faoliyatiga oid ochiq ma'lumotlar. Olmaliq, 2024–2025.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.